

سۇئال

ئانام ئۆمرى پائالىيىتىنى ئاخىرلاشتۇرغاندىن كېيىن بىلمەستىن، چېچىدىن پەقەت بىر تالنى كەستى، بۇ توغرىمۇ؟، بۇ ھەقتە چۈشەنچە بېرىشىڭلارنى ئۈمىد قىلىمەن.

تەپسىلىي جاۋاب

بارلىق گۈزەل ماختاشلار ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى بولغان ئاللاھقا خاستۇر. پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا، ئۇنىڭ ئائىلە تاۋابىئاتلىرى ۋە ساھابىلىرىغا ئاللاھ تائالانىڭ رەھمەت ۋە سالاملىرى بولسۇن.

چاچنى ئالدۇرۇش ياكى قىسقارتىش بولسا ئۆمرىنىڭ ۋاجىپلىرىدىن بولۇپ، ئاياللار چېچىنى ئالدۇرمايدۇ، ئۇلار پەقەت قىسقارتسا بولىدۇ.

كۈچلۈك قاراشتا، چاچنىڭ ھەممە يېرىنى قىسقارتىش لازىم، بۇ مالىكى ۋە ھەنبەلى مەزھەپ ئۆلىمالىرىنىڭ قارىشى، ئايالنىڭ ئۆرۈمە چېچى بولسا ھەممە ئۇچىدىن كەسسە بولىدۇ، ئۆرۈمە بولمىسا چېچىنىڭ ھەممىسىنى توپلاپ كېسىدۇ، ياخشىسى بارماقنىڭ ئۇچىنىڭ مىقدارىدا كېسىش بولۇپ، ئۇنىڭدىن ئازراق كەسسەمۇ بولىدۇ، چۈنكى شەرئەتتە قانچىلىك كېسىش توغرىسىدا بەلگىلىمە بايان قىلىنمىغان.

باجى رەھىمەھۇللاھ: "ئەلمۇنتەقا" ناملىق ئەسەر 3-توم 29-بەتتە مۇنداق دەيدۇ: "ئايال كىشى ئېھرامغا كېرمەكچى بولسا كېسىش ئۈچۈن چېچىنى تەييارلىنىۋالىدۇ، ئېھرامدىن چىققاندا كېسىدۇ".

قانچىلىق قىسقارتىدۇ؟: ئىبنى ئۆمەر رەزىيەھۇللاھۇ ئەنھۇنىڭ رىۋايىتىدە، بارماقنىڭ ئۇچىنىڭ مىقدارىدا دېيىلگەن. ئىبنى ھەبىبنىڭ مالىكتىن قىلغان رىۋايىتىدە: بارماق ئۇچىنىڭ مىقدارىدا ياكى ئۇنىڭدىن كۆپرەك ياكى ئازراق دېيىلگەن.

ئىمام مالىك مۇنداق دەيدۇ: "بۇ توغرىدا بىزنىڭ قارىشىمىزدا مەلۇم بەلگىلىمە يوق، قانچىلىك ئالسا بولىۋېرىدۇ، ئۇزۇن چېچى بولسۇن ياكى قىسقا چېچى بولسۇن ھەممە يېرىدىن قىسقارتىدۇ".

ئىبنى قۇدامە رەھىمەھۇللاھ: "ئەلمۇغنى" ناملىق ئەسەر 3-توم 196-بەتتە مۇنداق دەيدۇ: چېچىنىڭ ھەممىسىنى قىسقارتىش ياكى ئالدۇرۇش كېرەك بولىدۇ، ئايال مۇ شۇنداق قىلىدۇ. بۇ سۆزنى ئىمام مالىك مۇ دېگەن ۋە قانچىلىك مىقداردا قىسقارتسا بولىۋېرىدۇ، دېگەن، ئىمام ئەھمەد: بارماقنىڭ ئۇچىنىڭ مىقدارىدا قىسقارتىدۇ دېگەن، بۇ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەھۇللاھۇ ئەنھۇ، ئىمام

شافىئى، ئىسھاق، ئەبۇ سۇر قاتارلىقلارنىڭ قارىشى، ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ سۆزى بويىچە مۇستەھەپ بولىدۇ.

ئىبنى قۇدامە رەھىمەھۇللاھ 3-توم 226- بەتتە مۇنداق دەيدۇ: "ئايال كىشى چېچىدىن بارماقنىڭ ئۇچىنىڭ مىقدارىدا قىسقارتىدۇ، ئاياللارغا چاچنى ئالدۇرۇش ئەمەس بەلكى چاچنى قىسقارتىش بۇيرۇلغان، بۇنىڭدا ئىختىلاپ يوق. ئىبنى مۇنزىر رەھىمەھۇللاھ مۇنداق دەيدۇ: ئۆلىمالار مۇشۇ قاراشقا بىرلىككە كەلگەن. ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن رىۋايەت قىلىنغان ھەدىستە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: **ئاياللارغا چاچنى ئالدۇرۇش يوق پەقەت قىسقارتىش بار** تىرمىزى رىۋايىتى، ئىمام ئەھمەد: ئايال كىشى ھەر چېكىسىنىڭ چېچىدىن بارماقنىڭ ئۇچىنىڭ مىقدارىدا قىسقارتىدۇ، دېگەن، بۇ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ، ئىمام شافىئى، ئىسھاق ۋە ئەبۇ سۇر قاتارلىقلارنىڭ قارىشى. ئەبۇ داۋۇد رەھىمەھۇللاھ: مەن ئىمام ئەھمەدتىن: ئايال كىشى بېشىنىڭ چېچىنىڭ ھەممىسىدىن قىسقارتامدۇ؟ دەپ سورالغاندا، ئۇنىڭ: ھەئە، چېچىنى بېشىنىڭ ئالدى تەرىپىگە توپلايدۇ، ئاندىن چېچىنىڭ ئەتراپىدىن بارماقنىڭ ئۇچىنىڭ مىقدارىدا قىسقارتىدۇ، دېگەنلىكىنى ئاڭلىدىم دەيدۇ.

شەيخ ئىبنى ئۇسەيمىن رەھىمەھۇللاھ "شەرھىل مۇمتىئ" 7-توم 329- بەتتە مۇنداق دەيدۇ: ئىمام ئەھمەدنىڭ ئايال كىشى بارماقنىڭ ئۇچىنىڭ مىقدارىدا قىسقارتىدۇ دېگەن سۆزى، بارماقنىڭ بىر بوغۇمى مىقدارىدا دېمەكتۇر، ئايالنىڭ چېچى ئۆرەڭلىك بولسا ئۆرەڭگەن چاچنىڭ ئۇچىدىن قىسقارتىدۇ، ئۆرەڭلىك بولمىسا، چېچىنىڭ ئەتراپىدىن بارماقنىڭ ئۇچىنىڭ مىقدارىدا قىسقارتىدۇ، نورمالدا ئىككى سانتا ئەتراپىدا قىسقارتىدۇ، ئەمما ئاياللارنىڭ ئارىسىدا مەشھۇر بولغان: چېچىنى بارماقنىڭ ئۇچىغا يۆگەپ، چاچنىڭ ئىككى تەرىپى بىر-بىرىگە تۇتاشسا كىسىش زۆرۈر بولغان مىقدار شۇ، دېگەن گەپ توغرا ئەمەس".

شۇنىڭغا ئاساسەن، كىمكى چېچىدىن بىر تال قىسقارتقان بولسا، ئېتىبارغا ئېلىنىدىغان شەكىلدە قىسقارتقان بولمايدۇ، ئۇ ئايال بىز يۇقىرىدا بايان قىلغان شەكىلدە قىسقارتىشى كېرەك، يۇقىرىدىكى ئىشلاردا ئۇ ئايالغا ئېھرامدا چەكلەنگەن ئىشلاردىن بىرەرنى قىلىپ قالغانلىق جىنايىتى شەكىللەنمەيدۇ.

شەيخ ئىبنى ئۇسەيمىن رەھىمەھۇللاھ ئۆمرى پائالىيىتىنى تولۇق ئادا قىلمىغان ئايال توغرىسىدا مۇنداق دەيدۇ: "ئۇنىڭ ئېھرامدا چەكلەنگەن ئىشلىرىغا كەلسەك، مەسىلەن: ئايالنىڭ ئېرى ئايال بىلەن ھەج پائالىيىتىنى جەرياندا جىنسى مۇناسىۋەت قىلغان بولسا، بۇ ئېھرامدا چەكلەنگەن ئەڭ چوڭ جىنايەت بولۇپ، ئۇ ئايال بىلمەي قىلغان بولسا ھېچ نەرسە بولمايدۇ، ھەرقانداق بىر كىشى ئېھرامدا چەكلەنگەن ئىشلاردىن بىرىنى بىلمەسلىكتىن ياكى ئۇنۇتقانلىقتىن ياكى مەجبۇرلانغانلىقتىن قىلغان بولسا ئۇ كىشىگە ھېچ نەرسە بولمايدۇ." [ئىبنى ئۇسەيمىن پەتىۋالار مەجمۇئەسى 21 - توم 351- بەتتىن قىسقارتىپ ئېلىندى].

ئىبنى ئۇسەيمىن رەھىمەھۇللاھدىن: بىر كىشى ئۆمرى قىلىپ بولغاندىن كېيىن چېچىنى بېشىنىڭ بىر تەرىپىدىن قىسقارتىپ، ئائىلىسىگە قايتىپ بارغاندىن كېيىن قىلغان ئىشىنىڭ توغرا بولمىغانلىقىنى بىلگەن بولسا قانداق قىلىدۇ؟ دېگەندە، شەيخ جاۋاب بېرىپ: "ئەگەر بۇ ئىشنى بىلمەسلىكتىن قىلغان بولسا، ئۇ ھازىرلا كىيىملىرىنى سىلىپ، ئېھراملىق كىيىملىرىنى كېيىپ چېچىنى تولۇق ئالدۇرىدۇ ياكى قىسقارتىدۇ، ئۇ كىشىنىڭ بىلمەي قىلغىنى ئەپۇ قىلىشنىڭ ئورنىدا بولىدۇ، چېچىنى ئالدۇرۇش ياكى

قىسقارتىشنىڭ پەقەت مەككىدە بولۇشى شەرت ئەمەس، بەلكى مەككىدە ۋە باشقا يەردە بولسىمۇ بولىدۇ، ئەگەر بىرەر ئۆلىمانىڭ پەتىۋاسىغا تايىنىپ قىلغان بولسا، ئۇ كىشىگە ھېچ نەرسە بولمايدۇ، چۈنكى ئاللاھ تائالا قۇرئان كىرىمدە: **بىلمىسەڭلار بىلىم ئىگىلىرىدىن سوراڭلار** دېگەن. بەزى ئۆلىمالارنىڭ قارىشىدا: بېشىنىڭ بەزى يىرىدىن قىسقارتىش چېچىنىڭ ھەممە يىرىدىن قىسقارتقانغا ئوخشاش بولىدۇ. "ئايلىق ئۇچرىشىش" 10-نۇمۇر.

ئايال كىشىنىڭ چېچىنى قىسقارتىشتىن ئىلگىرى كىيىمنى سىلىۋېتىشى كېرەك ئەمەس، چۈنكى ئاياللارغا ئېھرامدا ئۆزىنىڭ ئادەتتە كەيگەن كىيىمنى كىيىش چەكلەنمەيدۇ، ئۇلارغا پەقەت نىقاب تاقاش ۋە پەلەي كىيىش چەكلىنىدۇ.

ئاللاھ تائالا ھەممىدىن ياخشى بىلگۈچىدۇر.